

U tom društvu mladih Hrvata, Srba i Slovenaca zatitraše prvi snovi o narodnom preporodu, a i sam Ljudevit Gaj dobio je u njemu ne samo svoje prvo pravo narodno obrazovanje, nego se i zameci njegovih docnijih „ilirskih“ ideja imadu tude da traže.¹ Iz Graca pošao je Gaj u Peštu na sveučilište, da uči pravo (1829), gdje se upozna s Kollárom, tadanjim peštanskim protestantskim svećenikom, a po njemu onda i sa Šafaříkom. I ako se Gaj već i prije toga poznanstva oduševljavao za Slovenstvo, odsada postade pravim svećenikom ideje slovenske uzajamnosti s konkretnim oblikom književno-kulturnoga zbliženja i vjerske tolerancije. Tako se dakle zgodi, — a to je veoma značajno — da je prva iskra hrvatskoga narodnoga preporoda vrcnula iz Pešte, i to baš onda, kad se službena Hrvatska na svom saboru kao i u svojim županijama malo da ne predala u ruke Madžarima. Godine 1830. naime izdao je Gaj knjižicu s natpisom: „Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja“, u kojoj uz ortografske reforme na osnovi onovremene češke ortografije istače još i temeljne misli o književnoj zajednici s ostalim Slovenima, ali u prvom redu između Hrvata i Slovenaca. Već je dosada hrvatska omladina znala za Gajevo rodoljubno nastojanje i osobitu agitaciono-govorničku vještinu, ali odsada dalje, poslije 1830., postade joj on priznati vođa, a naročito otkad se je u jesen 1831. poslije dovršenih pravnčkih nauka stalno nastanio u Zagrebu. Sada mu je prva briga bila, da okupi oko sebe sve bolje talente, a onda uze nastojati, kako bi dobio dopuštenje, da smije izdavati političke i beletrističke novine, u čem je punim pravom gledao najsnažnije sredstvo za buđenje narodne svijesti i najuspješnije oruđe protiv otuđivanja domaćih sinova.

Dok je oduševljeni Gaj ovako radio, izdao je (u maju 1832.) mladi zagrebački pravnik Ivan Derkos knjižicu („Genius patriae super dormientibus filiis suis“), kojom pokušava probuditi u Hrvatâ ljubav za hrvatsku domovinu, kao nešto različito od Ugarske (Hungarije), a uza to je za hrvatski jezik predložio, „da se sva na-

¹ Gaj sam kaže: „Priateljstvo, koje me je vezalo s milim mojim zemljakom i suučenicom Dimitrijem Demetrom, veoma utjecalo u budućnost književna našega razvića. Baltić i Demeter bijahu od našinaca prvi, koji su sa mnom baš kano kroza san u budućnost gledali bajnu sliku preporodene nam narodnosti. Gotovo ništa poveće nije učinjeno dosad (t. j. kad je Gaj to napisao, naime oko 1851.) u poslu narodnoga preporodjenja, o čem se mi ne bismo već tada (naime u Gracu 1827.—1829.) bili dogovarali.“